אתגר ההמשכיות של העולם היהודי מול עם כתפיו –

ראיון עם מנחם בן-ששון / פרופ' באוניברסיטה העברית בחוג להסטוריה של עם ישראל

– בוא נניח, לטובת העניין, שלגבי ציבור יהודי גדול בתפוצות אנחנו בעצם מאבדים נקודות מגע בשיח הציוני, שהוא, פחות או יותר, שיח שהולך ונעלם. אומרים לנו: "תנו לנו חינוך יהודי בתפוצות. תורידו את המלה ציונות. תעזבו אותנו. זה פרויקט ריבוני פוליטי של היושבים בציון. פעם תמכנו בו בכספים, אולי אם תהיה מלחמה נתמוך בו עוד פעם. אבל בגדול, זאת קהילה יהודית יפה מצליחה, עוד קהילה יהודית. אל תכניסו לנו את ציון למרכז הוויכוח כאן".

זו דילמה שאנו עומדים בה אפילו כאן, במוסד שאני חבר בו, באוניברסיטה העברית בירושלים, ואף כאן תמחיש דוגמה אחת, מתוך רבות ומגוונות, את הדילמה ואת דרכי הפיתרון המוצעות לה. אנחנו מנהלים תוכנית ברמה אקדמית גבוהה ללימודי יהדות ברוסיה ברוסית. בתוכנית לומדים כחמש מאות תלמידים בארבעה מרכזים; מהם ייוולדו בהמשך התהליך עוד מחנכים, שהם יילמדו אלפי תלמידים בבתי־ספר. המסר שהאוניברסיטה העברית מביאה לאותם מרכזי לימוד בחו"ל הוא שמדעי היהדות הוא נושא לימוד "נקי" לכאורה מציונות ומיהדות. זאת מכיוון שגם הלא־יהודי עוסק במדעי היהדות. אפשר ללמוד מדעי יהדות ללא מגבלת מקום ודת. הדרך שבה אנחנו עוסקים בסוגייה הזאת, ובדומות לה, נובעת מתוך תחושה של אחריות אקדמית, שיש לה גם השלכה ציונית על מוסד שיושב בירושלים.

בדוגמה הזו, השליחות של האוניברסיטה העברית היא שליחות לעם היהודי. זו שליחות המוגדרת בחוקת האוניברסיטה והיא שבה וזכתה לדגש מיוחד, כאחד מחמישה מעגלי עשייה, שניסחה האוניברסיטה לעצמה במלאת לה 75 שנה, לאחרונה. הדברים נוסחו באמנה וזכו לתהודה בין חברי הסגל האקדמי, בין הבוגרים ובין ידידי האוניברסיטה בעולם. כאמור, הן בחוקה והן באמנה מופיעה השליחות לעם היהודי. האוניברסיטה אינה אוניברסיטה יהודית ליהודים, אבל היא אוניברסיטה של העם היהודי, ורואה בכך שליחות וייעוד.

ומכאן קצרה הדרך לשאלה: כדי להשיג את הייעוד הזה האוניברסיטה עוסקת, בין השאר, בחינוך יהודי בתפוצות; חלק מהשליחות שלנו הוא לדאוג לחינוך היהודי, משום שזו אחת הדרכים לשמור על העם. משמע, שיש שליחות ציונית שאיננה מוגדרת אך ורק ביכולת לפרוע בהגשמה של עלייה או אפילו של מעורבות קהילתית, בבוקר המחר שלאחר השלמת החינוך. בעצם הנוכחות של מורה שבא מן הארץ לחו"ל, יש מסר של ערבות הדדית, שיובן ביום מן הימים במשמעותו הציונית, שישראל היא מרכז: לא רק מרכז למלחמה, ולא רק מרכז ממנו באים מחנכים, אלא גם מרכז ההוויה היהודית.

<u>На нас возложена трудная задача продолжения еврейского мира</u> (из интервью с Менахемом Бен Сассоном, профессором факультета истории еврейского народа в Еврейском Университете Иерусалима)

<u>Сионизм – одно из высших проявлений еврейства</u>

Связь Израиля и сионизма с еврейским миром и связь между сионизмом и иудаизмом сами собой разумеющиеся. Сионизм – одно из высших проявлений иудаизма. Тот, кто оглядывается назад во времени и в пространстве, формирует для себя современную самоидентификацию, вычленяет из нее поведенческий код. Код, являющийся практическим проявлением определенных обязательств, а не только заявлениями и теориями. Этот практический поведенческий код связан с общественными вопросами на личностном уровне, на общинном уровне и на общемировом уровне – с этой точки зрения сионизм является одним из красивых и современных проявлений иудаизма, хоть и не единственным его проявлением в наши дни.

Сионизм является также существенным и важным проявлением еврейства. Мы не единожды спрашиваем себя, «что было бы, если бы?». К сожалению, мы видели, что происходит, когда отсутствует независимое политическое образование во времена войны и преследований. Можно предположить, что в спокойном настоящем без сионизма и государства общественная и воспитательная еврейские системы состарились бы и, может быть, даже развалились. Хоть народ Израиля и живет «в книжном шкафу» на протяжении многих лет, именно жизнь в таком месте, скорее духовном, нежели реальном, позволила ему сохранить свою неповторимость. Верно и то, что народ Израиля самоопределялся всякий раз на основе ненависти соседствующих народов, и эта ненависть привела его к потребности закрыться в себе. С другой стороны, сегодня мы живем в открытом мире. Открытый мир позволяет людям потерять их особую идентификацию, а сионизм и государство Израиль являются тем, что всякий раз подчеркивает общее еврейское прошлое, национальную неповторимость и предназначение, вытекающее из них. Они также наделяют гордостью и являются предметом солидарности для того, кто все еще заинтересован продолжать оставаться евреем. Здесь не идет речь только об основе для солидарности, и не только о месте, к которому можно обратиться во время молитвы, или об объекте для путешествия. Они являют собой опцию для наполненной еврейской жизни во всех ее проявлениях. Здесь идет речь о движении и о стране, которые думают по-еврейски денно и нощно.

מדינת היהודים ו"לגרת היהודים" (1897) אחד העם

....

סוד קיומו של עמנו הוא - כמו שהשתדלתי להראות במקום אחר - מה שעוד בימי קדם למדוהו הנביאים לכבד רק את הכוח הרוחני ולבלתי הבט "ביראת הרוממות" על כוח הזרוע. כי על כן לא הגיע, כיתר עמי הקדם, ל"התבטלות ישותו" מפני אויביו החזקים ממנו. כל זמן שנאמן הוא להיסוד הזה, יש לו בסיס נכון בחיים. כי בכוח רוחני לא נופל הוא משאר העמים ואין לו־סבה להתבטל. אבל רעיון מדיני שאינו נשען על הקולטורא הלאומית מסוגל להסב לב העם מאחרי הכוח הרוחני שבו ולהוליד בקרבו נטיה לבקש "כבודו" בהשגת כוח גשמי וממשלה מדינית, ועל ידי זה יפסק החוט המקשרו עם העבר וישמט הבסיס ההיסטורי מתחתיו. אין צריך לאמור, כי אם לא יצא הרעיון אל הפועל יהיו תוצאותיו מעציבות מאד, כי ישאר העם קרח מכאן ומכאן. אך גם בצאתו לפעולה באותו המצב המוסרי שאנו בו עתה, שלא רק העם, כי אם גם רוחו מפוזר ומפורד, - תהיה היהדות בסכנה גדולה. כמעט כל גדולי העם, שהשכלתם ומעמדם בחברה מכשירים אותם לעמוד בראש המדינה, הם אנשים הרחוקים מן היהדות ברוחם ואין להם כל מושג נכון מעצמותה וערכה. אנשים כאלה, גם אם יהיו בנים נאמנים למדינתם וחפצים בהצלחתה, יראו בהכרח את ההצלחה הזאת באותה הקולטורא הנכרית שהם עצמם מלאים רוחה, ובאמצעות השפעה מוסרית או גם ביד חזקה ישתדלו לנטוע אותה במדינה, באופן שמדינת היהודים תהיה לבסוף מדינת אשכנזים או צרפתים מזרע היהודים. דוגמא קטנה מן הפרוצס הזה יש לנו גם עתה בארץ ישראל. ההיסטוריא מלמדת, כי בימי מלכי בית הורדוס היתה ארץ ישראל אמנם "מדינת היהודים", אבל הקולטורא הלאומית היתה בזויה ונרדפת, והמלכות עשתה כל מה שביכלתה בשביל לטעת בארץ את הקולטורא הרומית ובזבזה כוחות האומה לבנין היכלי אלילים ובתי קרקסאות וכו'. מדינת יהודים כזו תהיה סם המות לעמנו ותשפיל רוחו עד עפר: לכוח מדיני ראוי להתכבד לא יגיע, ואת הכוח המוסרי החי בקרבו לא יכיר; מדינתו הקטנה, אשר תהיה "ככדור הצחוק בידי שכניו האדירים ולא תתקיים אלא על ידי נכלי הדיפלומטיא והכנעה תמידית לפני מי שהשעה משחקת לו" - לא תוכל למלאות נפשו גאון לאומי, ואת הקולטורא הלאומית, שבה היה יכול לבקש ולמצוא את גאונו, לא נטע במדינתו ולא מפיה הוא חי.